

Bodøsaken.

I 1819 ble de engelske smuglerne satt i arrest i Bodø, de rømte og fikk den britiske staten til å kreve enorme erstatninger på deres vegne for tort og svie.

Bodøsaken har opphav i konflikter mellom grupperinger i den nye kjøpstaden, hvor Etablissementet (Det Trondhjemske Handels- og Fiskerietablisement) forsvarte sitt monopol mot inntrengere. Forretningsmannen Carl Johan Gerss blir hovedpersonen i dramaet da han utfordret Etablissementet.

Våren 1818 ble mange tønner brennevin lastet om bord i tre engelske fartøy i London, målet var å selge brennevintet i Nordland, uten å betale toll for varene. Bak ekspedisjonen sto det engelske bankierfirmaet «Sir Peter Pole, Thorton, Free, Down & Scott, samt den rike kjøpmannen David Steak som hadde skutt inn 14000 pund sterling. Lederne for smuglingen var John Everth jr. og den svensk-finske handelsmannen Carl Johan Gerss.

Da det første skipet ankret opp i Bodø i slutten av mai, klarte de å få brennevinsvarene i land uten at det ble betalt toll. Etter hvert ble skipet oppdaget, men de to tollvaktene som rodde ut til skipet ble skjenket fulle og låst inne i kahytten.

Byens toller, Henrich Helliesen trådte derimot resolutt til. Han fikk skipet tatt i arrest, og tobakk og tønner med rogn ble beslaglagt. Kort tid etter ble skipet løslatt og kunne reise videre nordover på hvalfangst.

Det andre skipet kom ut av kurs og forliste ved Røst. Herfra solgte de smuglervarene til lokale handelsmenn i Lofoten. Smuglingen ble oppdaget, men lensmannen unnlot å gjøre beslag da han mente Everth hadde fylt skipet med rundfisk. Det tredje skipet som satte kurs for Nordland ble advart imot å komme til Bodø, de gikk derfor til Storvågan i august. Også denne gangen klarte de å selge varer uten fortolling.

I september lå alle tre skipene i havna i Bodø. Her beslagla toller Helliesen varene de hadde med seg, han dro også til Storvågen og beslagla varepartier der. Stort mer motstand møtte ikke Everth og hans mannskap, og de fikk bevege seg fritt etter at Gerss hadde latt dem innlosjere i hans husvære på Nyholmen. Men 24. september ble både Everth og Gerss vekket av fogden og hans hjelpere da de kom for å kaste ut Gerss da Finansdepartementet hadde besluttet at ingen kjøpmann fikk bo på Nyholmen. Men mennene ble overrasket over Gerss, Everth, en kaptein og seks matroser. Gerss trakk pistolen mot fogden, men fogden svor på at om de avfyrte pistolen ville de

begge ligge døde ved siden av hverandre. På ettermiddagen ble lensmannen med 15 menn sendt til skipet hvor Everth og mannskapet befant seg. Etter noen tumulter ble Everth og fem engelskmenn arrestert og ført til fengselet på Hernes, Gerss ble først arrestert noen dager senere etter at Biskop Krogh hadde insistert på det. Men etter kort tid var han igjen en fri mann da det ble betalt kausjon.

Everth ble tilbudt behagelig innlosjering hos kjøpmann Jakhelln, noe han ikke ville da han fremholdt at arrestasjonen var en krenkelse av den engelske nasjonen og det engelske flagget. Det endte med at Everth og mannskapet fikk flytte inn hos lensmannen, og at han og familien hans måtte flytte opp på loftet.

Engelskmennene fikk god traktering og det var rikelig med brennevin både til arrestantene og vaktene som skulle passe på dem. Allerede 22. november ble de løslatt, og kjøpmann Jakhelln stilte en kausjon på 1500 spesidaler for at de ikke skulle forsvinne før dom var falt i saken. Everth og mannskapet flyttet dermed inn i båtene igjen. De ble oppfattet som en trussel og de kviet seg ikke for å anvende våpen. Derfor kviet fogden seg for å avkreve Everth sikkerhet for den mulkten han kom til å bli idømt. Det ble også begått innbrudd i et vakthus og at våpen, kuler og krutt var stjålet. Mistanke gikk mot Gerss og engelskmennene.

12. januar 1819 hadde fogden sendt det siste kravbrevet, uten å få svar. Tolv dager senere gikk derfor fogdens fullmektig og fire medhjelpere om bord i Everths skip. Der blir de møtt av mannskapet, bevæpnet med økser – og dermed måtte fogdens menn søke tilflukt. Fogden ba amtmann Berg om å treffe «de kraftigste foranstaltninger». De frykter at engelskmennene planla å flykte. Amtmannen beordret 30 menn, fullt bevæpnet, til Nyholmen – til sammen med fogdens menn var de 46 stykker, mens de antok at de engelske sjøfolkene var ca. 40 stykker.

Lensmannen klarte til slutt å få med seg 16 menn med skarpladde våpen på oppdraget. Imidlertid forsvant 6 av disse slik at da Everth overrasket dem med 14 bevæpnede menn var de kun 10 igjen. Everth fikk lastet om bord en del av de beslaglagte smuglervarene, deretter satte 2 av smuglerskipene kursen mot England igjen. Men mye av smuglervarene ble værende igjen, og det skulle senere oppstå strid om hvem som eide disse – våren 1819 kom handelsmannen David Stead til Bodø og hevdet varene var hans.

Stead og Everth fikk hjelp av svindleren Francis Garden Denovan, som blant annet forfalsket saksdokumenter etter at han hadde fått norske myndigheter til å utlevere viktige brev. Denovan hadde en mektig forbundsfelle i utenriksministeren Castlereagh. Sammen sørget de for at smuglersaken skulle bli oppfattet av den britiske utenriksledelsen og Parlamentet som en alvorlig krenkelse av britiske statsborgere og Storbritannia.

Smuglersaken ble derfor et anliggende på høyeste politiske nivå. Konge og regjering i Norge-Sverige unionen, samt det norske Storting ble trukket inn. Det samme ble regjeringen og parlamentet i Storbritannia. Det var så tilspisset at det en stund var fare for at Storbritannia ville anvende militære midler for å fremme og forsvare de engelske handelsmennene sine krav. Kong Carl Joan følte at han ikke hadde annet valg enn å gi etter for den mektige stormakten på bekostning av norske interesser.

Det endte med at den norske stat måtte betale erstatninger til smuglerne, samt dekke utgifter i forbindelse med saken. Beløpet – 120 000 spesidaler – tilsvarte en åttendedel av det norske statsbudsjettet på denne tiden. Den store ydmykelsen og det meningsløse erstatningsoppgjøret avfødte et hat blant nordmenn mot britene som skulle holde seg i flere generasjoner.

Gerss ble aldri tiltalt eller stilt for retten for smuglingen da det ikke lyktes å knytte han direkte til smuglingen eller til hvem som eide varene. Det er mye som tyder på at det var han som tok initiativet til smuglertrafikken for flere engelske kjøpmenn. Våren 1820 forlot Gerss byen for aldri å vende tilbake.

Kilde:

Dørum Knut, Byen blir sentrum, Bodøs historie bind 2